[illegible]
08.01.71

EESTI PÄEVALEHT

ESTNISKA DAGBLADET
12. aastakäik
Toimetaja Juhan Kokla
Vastutav väljaandja
(ansv. utg.) Hans Schöier
Peatoimetus ja talitus:
EESTI MAJAS, Stockholmis.
Nurgapealne, Kocksgränd 3
Aadress: Box 16320
103 26 Stockholm 16
Telefon: 21 84 46
Toimetus Eskilstunas:
Toimetaja Jüri Aus
Aadr.: Eesti Päevaleht, Box 120,
631 02 Eskilstuna. Tel.: 016/14 77 72
Tellimispostgiro nr. 28650
Tellimishinnad:
Aasta .... kr. 155:—
Termin (4 kuud) ...... kr. 56:—
Kuu .... kr. 15:—
Kuulutusehind 75 ööri mm.
Ärikuulutused 1 kroon mm.
Eskilstuna-Kurirens Tryckeri AB
Eskilstuna 1970

Eskilstuna-Kuriren

Neljapäeval, 24. detsembril 1970
Upplaga C
Nr. 298 (3582)

Mineviku varamust:

Tallinna Toompea ajaloost

Vanimad andmed Tallinna Toompea kohta pärinevad XIII sajandist. Nimelt kirjutab Liivimaa Henrik oma kroonikas 1219. aasta kohta: "... need kõik tõid oma sõjaväe Revala maakonna rannikul maale ning jäid Lindanisasse paigale, mis varem oli olnud revalaste linnus. Nad lõhkusid maha vana linnuse ning hakkasid teist, uut ehitama." Arvatakse, et see vana revalaste linnus asus Toompea lõunaosas kas praegusel kohal või vähe ida pool, sest seal oli vaja suuremat kaitset kui kõrgel järsul põhjaserval.

Juba Taani ajal jagati Toompea kaheks osaks. Lõuna pool asus väike loss (castrum minus) ja põhja pool, umbes kahel kolmandikul Toompea territooriumil, suur loss (castrum majus), kus elasid vasallid. See jaotus püsis kuni I Maailmasõjani. Väikeses lossis asus alati riigivõimu esindaja (taani ajal capitaneus, ordu ajal komtuur ning rootsi ja vene ajal kuberner), kuna suures lossis olid mõisnike linnakorterid. Kogu Toompea oli piiratud müüriga, mis pole säilinud.

Keskajast on andmeid ainult kolme kinnisvara kohta. Üks neist on toomkool, mis asus praeguse koolimaja vastas ja pärines aastast 1427, kuid uuendati aastal 1691. Teine kinnisvara oli Toomgildi hoone (Toomkooli tän. 9) ja kolmas maja (praegu Kohtu tän. 12) Padise kloostri oma. Selle kohta näitab üks vana kirjeldus: "Minu vöörassal oli Toompeal tore maja paksude ja kindlate müüridega, asendiga mäeveerul. See oli olnud rikka Padise kloostri linnamaja ja lauulatuslikud ilusasti võlvitud keldrid näitasid, et ei tohtinud olla proviantide puudujääke. Akendest oli tore vaade linnale ja merele. Ülevalt võis osalt näha ükskuid uulitsaid ja eriti võis jälgida elu nn. Laial tänaval."

Aastast 1683 pärineva Toompea maketi ning aastast 1684 pärineva plaani järgi olid XVII sajandi lõpus (kuni tulekahjuni 1684. aastal) kõik Toompea krundid hoonestatud, välja arvatud kaks. Nimelt krunt, mis asub Toomkirikust lääne pool ja on ka praegu hoonestamata, ning krunt, mis kuulus Wrangeli suguvõsale ja oli 1681.a. tühi. Viimane krunt asub Linnuse tän. 13.

XVII sajandist on üksikulisi andmeid Toompea nelja maja kohta. Neist esimene asus eelmainitud tühja koha läänepoolsel naaberkrundil. See kinnisvara kuulus kuni II Maailmasõjani Ungern-Sternbergi perekonnale. Teine, Toomkooli tän. 13 asuv maja, kuulus Stackelbergide perekonnale. See maja jäi 1684. aasta 6. juuni tulekahjust puutumata. Kolmas maja (raamatukogu plats 3), mis ikka veel säilib, oli rootsiaegne piiskopimaja. See põles küll 1684. a., kuid taastati 1685. aastal.

Neljas hoone, mis asus praeguses Lahvekohtu tänavas, oli toomkoguouse köstrimaja. See lammutati 1930-ndail aastail. Viimased kaks maja on Toompeale tüüpilised, ja nad on keskaja majade nn. algtüübid. Nende pikema külje keskel paiknes ees-

Järg. lhk. 2.

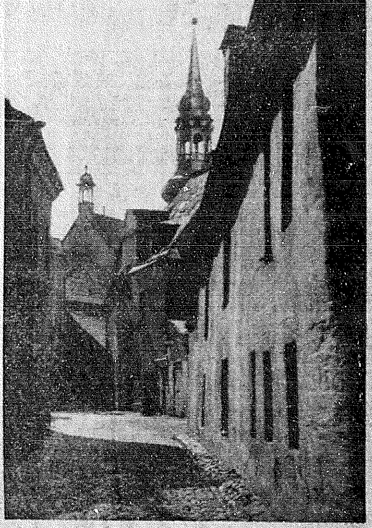

Tallin. Nurgake Toompealt a. 1968.

Pärast kohtamist JÕULUVANAGA

Stockholmi Eesti Lasteaia mudilased olid külalisiks Stockholmis eesti algkooli jõulupeol ja laulsid eesti jõuluvana ümber, kes neile kõigile oli toonud kingituskotikesed. Mudilased uudistasid ka algkooli ühtlaselt riietatud noori, sest aasta-paari pärast on ka nemad juba õpilased. Pildil juhatab pr. Tiiu Anderson lasteaia noori lavalt ära, kus tagaplaanil paistab jõuluvana, kelle poole tagasi heidetakse veel pilke . . . (EPL-foto Tippo)

Mees kes läänele müüs Hrushtshovi memuaarid

On teada, et Hrustshovi mälestused (ükskõik, kes nende autor) tõi vabasse maailma Moskvas töötav agent-ajakirjanik Victor Louis. On loomulik, et see sai toimuda KGB käsul ja kaasabil. Seda kinnitab juba see asjaolu, et ka siis, kui Stalini tütar Swetlana põgenes vabasse maailma, tõi sama Victor Louis Moskvast Lääne-Euroopasse (Inglismaale ja Lääne-Saksamaale) ühe Swetlana Stalini käsikirja koos 200 fotoga Swetlanast ja Stalinist. See oli võte, et tekitada läänes segadust ja et võtta Swetlana Stalini põgenemise loolt ta teravus.

Augustis 1970 oli Victor Louisi operatsiooni nimeks — Hrustshov. Keegi ei kahtle, et ka selle operatsiooni taga seisab Moskva KGB. Louis peatus 20. — 27. augustini Kopenhaagenis hotellis "D'Angleterre" (toas nr. 323), kus ta kohtas USA ajakirja "Life" esindajat ja kus toimus ka Hrustshovi mälestuste (käsikiri: 700 lehekülge, 275.000 sõna) müümine-ostmine. Mis otstarbel või eesmärgil nende müük toimus, ei ole veel teada.

Kes on siis see Victor Louis (43 aastat vana), kelle nimi esineb üsna sageli maailma ajakirjanduses. On teada, et ta on Nõukogude Liidu kodanik ja et ta õige nimi on Vitali Lui. Ta sündis aastal 1928 Venemaal, kuid oma põlvnemiselt omab ta prantsuse päritolu. Aastal 1947 langes ta Moskva ülikooli õigusteaduskonna üliõpilasena stalinistliku puhastuse ohvriks ja saadeti 25 aastaks sunnitööle. Teda süüdistati äritsemises mustal turul ja lääne saatkondade külastamises. Aastal 1956 ta amnesteeriti ja tal võimaldati asumine taas Moskvasse, kus tast sai järsku Victor Louisi nime all ajakirjanik ning Londoni õhtulehe "Evening News" korrespondent. Ta on ainus nõukogude kodanik, kes võib töötada ühele välismaa ajalehele. Ta valdab mitut võõrkeelt, nende hulgas ka inglise ja prantsuse keelt.

Nädalaleche "Die Weltwoche" (nr. 48 - 1970) andmeil omab Victor Louis Moskvas Leninski prospektil (telefon: 1497159) seitsmetoalise korteri.

Linnakorterile lisaks on ta kasutada ka üks datscha Peredelkinos koos sauna, pargi, ujumisbasseini ja suure garaazhiga, sest tal on kolm autot: üks Mercedes, üks Porsche ja üks Land-Rover. Tal on kaks last ja ta naine on inglanna. Ta naaber-datschas elab Nõukogude Liidu "kultuuriminister" Furtseva. Oma puhkuSE VEEDAB Victor Louis sageli välismaal, peamiselt Hispaanias ja Portugalis.

Näiliselt vahendab Victor Louis vaba maailma ajakirjandusele KGB poolt lansseeritavat informatsiooni ja on üks KGB kõrgemaid ametnikke, kelle tegevust katab ajakirjaniku mask. Näiteks teatas ta esimesena Hrustshovi kukutamisest ja 12 tundi enne Tshehhoslovakkia okupeerimist ka sellest, et Venemaa olevat valmis Dubceki kukutamiseks.

Ka informeeris Louis maailma (11. sept. 1969) Kossygini ja Tschou Enlai kohtumisest Pekingis. Aasta 1968 lõpul sooritas Louis maailmareisi, mille ühe etapina esines Formoosa, kus ta oli Tschiang Kai-scheki poja külaline. Üldse oli Louis esimene, kes pääses Nõukogude Liidu passiga Taiwani territooriumile.

Need on näited, mis kinnitavad, et Victor Louis seisab KGB teenistuses, sest ükski teine nõukogude ajakirjanik ei oma sarnast luksust, vabadust, võimalusi reisimiseks ja informatsiooni kui Victor Louis.

Viimase poolt toodud Hrustshovi

Järg. lhk. 2.

Saksa karikatuur: "Niina — vaata, mis raamatu nad mulle on saatnud . . ." (s.o. tema oma memuaarid).

Ei saa saata Moskvitshi

Mõne aja eest lõpetati välismaal välisvaluutas makstavate autode tellimiste täitmine N. Liitu. Rootsis kuulutas pakifirma vahepeal, et üks kvoot oli vahepeal saadaval ja nagu hindadest selgus, olid need kõrgemad kui näit. ostes vene autosid Rootsist. Autotellimiste täitmine on nii siis katkestatud "korralduseni".

Lääne-Euroopa maades asuvad põgenikud, eriti eestlased, lätlased ning leedulased kinkisid kodumaal asuvanukogude auto hind, mis välismaav nõukogude rublades arvestatud hinvääringus tegi välja umbes poole nõukogude rublades arbestatud hinnast, kanti N. Liitu üle pakisaatmise agentuuride kaudu. N. Liidule oli sedalaadi äri üheks suuremaks välisrahs, eriti dollarite saamise allikaks.

Autosid telliti aga rohkem, kui N. Liidu tööstus neid anda suudab. Juba mitu aastat tagasi lõpetati normaalautole "Volga" tellimiste vastuvõtmine ja pakuti väikeautot "Moskvitsh" ja pisiautot "Zaporozhets". Nende autode hinda kõrgendati mitu korda. Käesoleval aastal võeti Ühendriikides tellimisi vastu ainult veel pisiautole "Zaporozhets", kuni nüüd on ka selle sõiduki kinkimine välismaalt seisma pandud.

Eestis on endid auto ostmiseks registreerinud nii palju isikuid, et kuni sõiduki saamiseni tuleb oodata vähemalt viis aastat, kohati isegi kauemini, nagu näiteks Kuressaare (Kingissepa) linnas, kus auto soovijaid on registreeritud üle 500 isiku. Viimaste ooteaeg võib kesta kuni kümme aastat — kui inimene varem ei sure . .

Jõuluvana Stockholmi eesti algkooli noorte juures ja — kooli juhataja Udo Juuno juures (EPL-foto Tippo).

Eestlaste mere-aasta Laevade arv jäi samaks

Eesti Meremeeste Unioni bülletään "Eesti Meremees" jõulunumbris märgitakse, et möödunud aastal eesti meremeeste kutseühinguga kollektiivlepingus olevate laevade arv jäi endiseks. Aasta alguses müüdi küll ära vana aurulaev "John", mille asemele aga osteti otstarbekam ja uuem laev "Weston". Kollektiivleping sõlmiti veel mootorlaevaga "Lady Sophia", mis on ainult 6 aastat vana. Kuigi vähenemist ei ole olnud, hoiatab "Eesti Meremees", et need asjaolud, mis vähenemist on põhjustanud, võivad tagasi tulla. Käesolev aasta on aga olnud võrdlemisi soodne nii eesti meremeestele kui laevandusele. Prahid olid korralikud, laevad olid tegevuses ja meremeestel polnud põhjust karta ülesütlemist.

Aasta lõpul on aga vedude saamine muutumas raskemaks ja hinnad langevad, mis on juba murelikumad märgid järgneva konjunktuuri osas. Kuid pilt laevanduses muutub kiiresti ja võib muutuda taas paremusele.

Koos laevade arvu vähenemisega on tublisti kahanenud ka Eesti meremeeste arv. Suurem osa neist on leidnud teenistust teistes laevastikkudes. Peale selle mõjub kaasa ka loomulik väljalangemine surmajuhtumite ja vanaduse tagajärjel, kusjuures juurdekasv noorte meremeeste näol on väga väike.

Selletõttu ja kuigi meie laevade arv on väike, on sageli väga raske leida sobivaid meremehi, eriti eestlasi, meie laevadele.

Laevade ja liikmete arvu vähenemise mõjutab loomulikult unioni sissetulekuid, mis koguaeg on kahanenud.

Euroopa laevanduses on meremeeste olukord terava võitluse tagajärjel, mis kaubalaevastikkude vahel valitseb, muutunud järjest murelikumaks. Uusi moodsaid laevu tuleb vahetpidamata juurde, nende meeskondade koosseisud on minimaalsed ja senised mehitamiseeskirjad on oma tähtsuse kaotanud. Kolmevahi süsteemist ei peeta enam palju kinni. Sadamas olekuaeg on äärmiselt lühike ja meremeeste tööpinge on tohutult kasvanud.

Meremeeste palgad ja muud töötasud on sellejuures, võrreldes eriti maaoludega, väga tagasihoidlikud ja need on nii nagu muud töötingimused võistluse tagajärjel ebaühtlased ja erinevad üksikute maade vahel. Need nähted annavad end tunda ka vanemates laevades, mis sõidavad Euroopa vetes ja on need kõigile meremeestele ja ka laevandusele murettekitavad.

E. Komitee jõulupuu

Eesti Komitee jõulupuu toimub pärast II Kasvatuspäeva laupäeval 2. jaanuaril 1971 algusega kell 17.00 Margaretakooli peoruumes, Ad. Fredriks kyrkog. 18, Stockholmis.

Kavas on tervitussõnavõtt Eesti Komitee esimehelt agr. A. Reintammilt ja jõulukõne peapiiskop J.O. Laurilt. Muusikalise osa esitab "Kassari" laulutrupp. Kohvilaud. Jõuluvana. Vastastikused kingitused, mida palutakse kaasa võtta. Osavõtumaks 5 krooni. Osavõtust palutakse ette teatada Eesti Komitee büroose hiljemalt teisipäeval 29. detsembril (tel. 11 59 78 ja 21 54 85).

● **Dr. Enno Leegna on määratud Nacka haigla arstiks sisehaiguste kliinikus.**

Uude aastasse uue Eesti Päevalehega!

EPL *24. detsembril 1970*

NURJUNUD AHVATLUS

Välismaailma ahvatlemine mitmesuguste ettepanekutega rahu ja julgeoleku kohta on alatasa mänginud tähtsat osa Nõukogude Liidu välispoliitikas. Kõige selgemini ilmnes see kolmekümnendail aastail, kui Stalini välisminister Litvinov rändas Euroopas ringi ja sõlmis terve rea lepinguid N. Liidu läänepoolsete naabritega Läänemerest kuni Musta mereni. Need lepingud pidid Kremli ametliku versiooni järgi erandituilt aitama kindlustada rahu ja julgeolekut Euroopas, osutusid aga tegelikult tühisteks niipea kui Stalini salalepe Hitleriga avas tee vägivallale rahvaste kallal, keda seni oli uinutatud juttudega rahust ja julgeolekust. Kuigi ajaloolised sündmused niiviisi lükkasid armutult ümber Moskva petliku manööverdamise välispoliitikas, ei mõjutanud see vähimaltki Kremli mõttekäiku.Stalini võimujärglased on jatkuvasti püüdnud kinni pidada vana hirmuvalitseja taktikast, hoolimata paljastavatest tagasilöökidest. Juba aastaid teeb Nõukogude juhtkond kihutustööd niinimetatud Euroopa julgeolekukonverentsi kokkukutsumiseks ilmselt sihiga katsuda taas uinutada välismaailma nagu aastail enne Teist maailmasõda. Sedakorda näib Kremli manööver olevat rajatud laiemale alusele, nimelt kogu maailma kaasatõmbamisega.Sellest kõneleb kujukalt N. Liidu katse saada Liitunud Rahvaste Organisatsiooni õnnistust niinimetatud Brezhnevi-doktriinile, mis muuseas õigustaks ka vene vägivalda Tshehhoslovakkia kallal.

Nõukogude välisminister Gromõko esitas UNO täiskogu sügisese istungjärgu algul möödunud septembris ettepaneku pealkirjaga "Deklaratsioon rahvusvahelise julgeoleku tugevdamiseks". Vene kava taotles täiskogu deklaratsiooni,mille järgi põhimõtteliselt oleks "hädavajalik", et maailma riigid katsuksid arendada rahvusvahelist koostööd" regionaalsel alusel" eesmärgiga tugevdada rahvusvahelist julgeolekut vastavalt UNO põhikirjale ja muudele määrustele, kusjuures oleksid tegevad "kõik riigid igas üksikus regioonis". Säärane regionaalse julgeoleku süsteemi rõhutamine vene ettepanekus vihjas ilmselt Moskva soovile leida õigustust nii oma invasioonile Tshehhoslovakkiasse kui taolise vägivalla võimalikule kordamisele mõne muu "regionaalse riigi" kallal.

Nõnda saadi asjast nähtavasti aru ka UNO täiskogus, mispärast vene ettepanek võeti põhjalikule tuulutamisele. See kestis üle kahe kuu, kusjuures tehti mitmeid täiendusi ja muudatusi ning peeti läbirääkimisi kulisside taga. Lõpptulemuseks oli, et vene ettepanekust jäi järele ainult pealkiri, sisu aga oli hoopis teine.

UNO täiskogu asus nimelt seisukohale, et kui mõne liikmesriigi kohustused UNO põhikirja järgi peaksid sattuma vastuollu mõne sättega muus rahvusvahelises sobimuses, siis jäävad eelkõige kehtima UNO põhikirja reeglid. See tähendab täielikku tagasilööki nn. Brezhnevi-doktriinile mis vene ettepanekus oli moondatud regionaalse julgeolekusüsteemi nimetu-

UNO täiskogu asus nimelt seisu- Liidu vaadet, et ühes regionaalses liidus, nagu Varssavipakt seda kujundab, võiks ühe liikmesriigi tegevusvabadus olla piiratud ja teistel liidukaaslastel oleks õigus ennast vahele segada. Vastupidi,UNO täiskogu lähtus samasugustest tõekspidamistest, nagu neid avaldati Põhja-Atlandi liidu viimasel aastakoosolekul Brüsselis

Seal üteldi, et rahvusvahelises läbirääkimises peab vankumatult pidama kinni kandvaist põhimõtteist: võrdne suveräänsus, poliitiline sõltumatus ja territoriaalne puutumatus, mittesekkumine ühegi teise riigi siseasjadesse vaatamata tema poliitilisele ja sotsiaalsele süsteemile. Kõige üle peab iga riigi rahval olema õigus kujundada ise oma saatust vabana ühestki väljastpoolt tulevast survest. Nende põhimõtete ühine mõistmine ja rakendamine ilma ühegi tingimuse või reservatsioonita annavad õige sisu sobimusele rahu ja julgeoleku tugevdamiseks. Nüüd ütleb UNO täiskogu sedasama ja ajab nurja Kremli ahvatleva salanou.

A.K.

Tallinna Toompea ajaloost

Algus lk. 1

oda, mille taga oli mantelkorstnas asuv köök. Eeskojast paremal ja vasakul olid toad.

XVIII sajandi osas kõneldakse dokumentidest peamiselt Schlippenbachi majast (Lossi väljak 4), sest seal peatus Peeter Suur aastal 1711. Teistest XVIII sajandi suurtest majadest väärivad veel märkimist Stenbocki maja (ehitati aastail 1787-1792) ja Tolli maja (ehitati 1798). Lisaks säilib Stackelbergi majas (Raamatukogu tän 6) veel stukkdekoratsioonidega stiilne saal.

Omapärase kirjelduse XVIII sajandi elu-olu kohta Toompeal andis krahv Manteuffel (kelle maja asus Rahvakohtu tän. 1). Ta ütleb: "Elu on erakorraliselt seltskondlik: nähti üksteist ikka jälle ja kui viibiti Maapäeva või jaanilaada puhul linnas, siis elati aadlilinnas Toompeal. Aadlidaamid käisid jala ainult Toompea hoonete vahel. Oli toiminguid, siis sõideti omas tollas. Daamid ei astunud ka kunagi poodi. Peatuti äri ukse ees ja müüjad ruttasid välja, pärisid soove ja kandsid kaubad tänavale, kus nad laotasid need kasvõi saanivaibale. Eriti suur oli külalislahkus jõulude ajal. Jõuluõhtut pühitseti balliga. Sageli tantsiti kolm päeva järgemööda või oli koguni uueaastani iga päev ball."

XIX sajandi algusest (ehitati aastail 1809-1814) pärineb Toompea suurim ja monumentaalseim elamu, nimelt endise maanõuniku Kaulbarsi maja Kohtu tän. 9. Selles majas asuvat praegu kommunistide rahandusministeerium.

XIX sajandi lõpust pärineb Toompea kinnisvarade hindamine. See on kultuurilooliselt tähtis materjal, sest ta võimaldab piiluheitmise elu-olule 100 aastat tagasi.

Toompeal elasid ainult aadlikud. Kuigi esines ka Toomgild, mille koosseisu kuulusid käsitöölised, ei elanud viimased mitte Toompeal, vaid selle eeslinnas (Domvorsteadt) Paldiski maantee ümbruses. Ainsad käsitööliste majad olid kaks hoonet Pika jala alumises osas. Need majad lammutati hiljuti.

Kauplusi Toompeal ei olnud. Lubatud olid ainult lihakarnid. Lossiväljakul, praeguse katedraali kohal oli turg, kus toimusid ka sõjaväeparaadid. Joogi (kõrtse) oli kaks. Üks nendest asus Pika ja Lühikese jala nurgal, teine Ungern-Sternbergi krundil, majas, kus nüüd asub Teaduste Akadeemia presiidium. Pika ja Lühikese jala nurgal asuv kõrts kuulus Toomgildi vanemale (oldermannile).

Üldiselt oli Tallinna Toompea arhitektuur ühtlase ilmega. Domineeris klassitsism. Seda mitte ainult suuremate, vaid ka väiksemate hoonete osas. Selle näiteks on Toomgildi hoone ja endine Schlippenbachi maja. Ka esineb Toompeal rohke hulk huvitavaid arhitektuuridetaile, nagu on seda puidust sisetreppide stiilsed võred, nikerdustega välisuksed ja raidkivist vapid.

Lte.

Leinateateid

Eesti-rootslastest on surnud järgnevad isikud:

Pauline Eriksson, sünd. 25. okt.1911 Riguldis, surnud 5. okt. 1970 Helsingis.

Anders Gaerros, sünd. 7. aug. 1889, surnud 6. nov. 1970 Hägerstenis.

Magdalena Stahl, sünd. 20. juulil 1904, surnud 21. juunil 1970 Osmos.

Carl Klingberg, sünd. 2. juulil 1892, surnud 16. nov. 1970.

Kristjan Westerman, sünd. 24. sept. 1883, surnud 7. nov. 1970 Huddinges.

Gertrud Kornblom, sünd. 6. nov. 1887, surnud 20. nov. 1970.

Dagmar Elvira Pettersson, sünd.20. sept. 1890, surnud 25. mail 1970.

Tio Hamberg, sünd. 8. nov. 1883, surnud 2 okt. 1970 Sollentunas

Katarina Fällin, sünd. 2. apr. 1885, surnud 18. okt. 1970 Katrineholmis.

Maria Vesterholm, sünd. 10. jaan. 1878 Riguldis, surnud 31. jaan 1970 Södertäljes.

Agneta Grönman, sünd. 14. veebr. 1894, surnud 6. nov. 1970 Björkvikis.

Agneta Holm, sünd. 8. mail 1884, surnud 29. okt. 1970 Eskilstunas.

Maria Mickelin, sünd. 12. aug. 1882, surnud 16. sept. 1970 Hägerstenis.

Johannes Nee, sünd. 9. jaan. 1899, surnud 14. okt. 1970 Täbys.

Anna Knutas, surnud Gotlandil 81 a. vanuses.

Johan Melin, sünd. 17. märtsil 1898 Ruhnu saarel, surnud 9. aug. 1970 Lidingöl.

Eugen Leopold Tanseri, sünd. 15. okt. 1900 Noarootsis, surnud Norrköpingis.

Kornelia Elise Vitsut-Wittlich, sündinud 17. mail 1894 Tallinnas, surnud 2. nov. 1970 Stockholmis.

Manfred Johannes Vitsut-Wittlich, sünd. 23. nov. 1896 Tallinnas, surnud 18. sept. 1970 Stockhomis.

Frida Eriksson suri 76 a. vanuses.

● Õpetaja Karl Laantee Montevideost külastas Argentiinas Buenos Airest, kus toimusid nõupidamised protestantliku usuteaduse õpetamiseks Ladina-Ameerikas.

Kodusõda Kanadas

Salme Ekbaum: Ristitants. Eesti Kirjanike Kooperatiiv, Lund, 1970.

Kõigist pagulasromaanidest on Salme Ekbaumi "Ristitants" kõige pagulaslikum. Romaaniks see küll autori poolt pole nimetatud, on õigupoolest memuaarteos dokumentaalsete lisanditega. Sisuks on ühe nõukogude-eesti kirjaniku (Rudolf Sirge, kuigi teda nimepidi ei nimetata) Kanadas käik aastal 1964 turistina, ühendusse astumised sealsete eesti pagulastega ja rahvusmoraalne reageerimistorm pärast seda. Autor tarvitab osalt õigeid isikunimesid ja asitõenditena väljavõtteid kirjadest ning ajalehtedest.

Teose sihiks ei näi siiski olevat asjalik aruandmine selle meeli erutanud sündmuse järkjärgulisest käigust. Tõsiasjade arengujoonel puudub pidevus, haaratakse ette ja pööratakse tagasi, ei selgitata küllaldaselt asjaolusid. Mitmel korral räägitakse näiteks kohtuprotsessist. Mis põhjusel, kelle vahel, see ei selgu.

Autor on peamiselt tahtnud südamelt ära rääkida oma kannatused kaebealusena. Selles osas võib teost võtta psühholoogilise romaanina, mis kujutab süütult seltskonna põlu alla sattunud tundliku inimese elamusi. Siin ei puudu huvitavad tähelepanekud äkilistest metamorfoosidest, sellistes olukordades esilepuhkevast rumalusest ja toorusest, omakasulistest võimuhaaramise katsetest rahvusliku kasu sildi all. Et teost raamatumõõduliseks saada, on autor pidanud lisama paar mitte otseselt teemasse kuuluvat peatükki oma sõpradest, ja põhimõttelisi arutlusi, kus mõtted on õiged, kuigi mitte uued. Võib-olla on siiski vaja neid kord jälle esile tõsta. Stiili alal võib ka selles teoses märgata Ekbaumi armastust tundeliste illusioonide vastu ja mõnede sõnade (näiteks "teisiti") tarvitamist vales tähenduses.

Salme Ekbaum

Helmi Eller

Vene kalalaevad Atlandi vetes "propagandaohus"

LOS ANGELES (EPL) — Rootsi päritoluga Chicago-pastor Paul Lindström on asunud organiseerima aktsiooni nende nõukogude meremeeste abistamiseks, kes vene kalalaevastiku koosseisust soovivad ära hüpata. Pastor kavatseb muretseda kiireid laevu, millised sõidaksid vene traallaevade lähedusse ning siis häälekõvandajate kaudu teataksid vene laevade meeskondadele, et nad päästavad ja toimetavad julgeolekusse kõik vabaduseotsijad, kes hüppavad üle parda.

Fantaasiarikas plaan on ristitud USA poolt välja antud leedu meremehe "Kudirka" nime järele kes teatavasti hüppas kalatraalerilt ja põgenes USA laevale.

Lindström, kes esindab usuühingust "Kristlik vabadus", ei taha, et sarnased juhud korduksid ja operatsiooni ettevalmistus on seega protestiaktsiooniks ühtlasi.

Välisministeerium Washingtonis ei ole aga pastori julgetest plaanidest põrmugi vaimustatud — seal kardetakse ilmselt vahejuhtumeid vene sõjalaevadega, kes võiksid kalalaevu eskortida.

Lindström kaebas, et ametivõimud on püüdnud takistada neid vaatluslennusid vene laevaüksuste leidmiseks, mis on vajalikud kiirlaevade väljasaatmisel. Pastor on rõhutanud, et ta ei kavatse alla anda ja kui vaja, siis toimuvad lennud mõnelt salajaselt lennuväljalt. Ta ei ole avaldanud aga, millal operatsioonid algavad.

Kanada vanadekodu kulud pool miljonit

TORONTO (ME) — Eesti Vanadekodu rajamisest praegu loomisel oleva sihtasutuse "Estoronto Foundation'i" kaudu kõneles Torontos Eesti Seltsi loengute sarjas Eesti Abistamiskomitee Kanadas juhatuse liige H. Meret, peatudes eriti selle idee praktilise külje juures. Referent kriipsutas eriti alla, et vanadekodu hoone rajamine riikliku laenu abil ei ole eriliseks probleemiks, kuid palju olulisemaks küsimuseks on summade leidmine vanadekodu ülevalpidamiseks.

Kuna 100-voodilise vanadekodu ülevalpidamise kulud ulatuvad aastas esialgsete kalkulatsioonide järele 109 000 dollarile, siis tuleb hoolega kalkuleerida ja plaanitseda, kust neid summasid saada. H. Meret mainis ühtlasi ,et sihtasutuse põhikiri, millele alla on kirjutanud 13 eestlast Torontost, on antud Ontario provintsivalitsusele kinnitamiseks ning asja energilisel ajamisel on võib-olla võimalik Torontos 1972. aastal toimuvate Eesti Päevade ajal panna Eesti Kodule nurgakivi.

Kuidas majandada asutavat Eesti Kodu? tõstis kõneleja üles küsimuse. Ta nentis, et asutatava kodu personali palgad ja majandamise kulud ulatavad aastas esialgsete kalkulatsioonide kohaselt 109 000 dollarile. Nendest kuludest katab 80 protsenti tuleb omalt poolt välja panna. Meil tuleb leida võimalusi, kuidas seda summat kokku saada.

Kui vanadekodu jaoks eraldada olemasolevast krundist aakriline maatükk ja jätta ülejäänud krunt edavahinnaliste korteritega kortermajale, siis võibolla saab küsimust korraldada selliselt, et korterimaja korterite väljaüürimisega saab katta osaliselt vanadekodu kulusid.

Läbirääkimistel esitati referendile küsimus — kas inimestel endil tuleb ka Eesti Kodus endi ülevalpidamiseks midagi maksta? H. Meret vastas, et need, kelledel on majanduslikke võimalusi peavad loomulikult maksma teatud osa. Kuidas seda küsimust aga korraldada, need plaanid on veel väljatöötamisel. EAK juhatuse liige K. Jõgi mainis täienduseks, et pensionärid maksavad oma pensionist umbes 90 dollarit kuus kodu ülevalpidamise kuludeks, kuna ülejäänud raha jääb neile raskurahaks. Kalkulatsioonid kinnitavad, et kui kõik vanadekodu elanikud oleksid täielikult kodu ülevalpidamisel, siis teeks nende ülevalpidamisel, siis teeks nende ülevalpidamiseks maksetav 20 protsendiline summa aastas välja 22 000 dollarit.

Kaaperdajad kohtus Venes

MOSKVA — Leningradis on käimas kohtuprotsess üheteistkümne isiku vastu, keda süüdistatakse lennukikaaperdamise katses. Reisilennuk oli [illegible] juunil teel Leningradist Tallinna, kui relvastatud kaaperdajad püüdsid pilooti sundida lendama Helsingisse.

Lennuki meeskonnal aga õnnestus muuhulgas järskude kõrvalmanöövritega kaaperdajaid n.ö. tasakaalust välja viia, mispeale nad kahjutuks tehti. Kaebealused, kes suuremalt osalt olevat juudid, on üles tunnistanud, et neil oli kõigepealt kavas siirduda Helsingisse ja säält edasi Iisraeli.

Leningradi prokurör on nõudnud kahele kaebealuseist surmanuhtlust, teistele varieeruvaid vanglakaristusi alates viiest aastast kuni 15 aastani.

Stangl eluks ajaks vangi

BONN — Düsseldorfis mõisteti eluks ajaks vanglasse kunagise natside koonduslangri Treblinka sheff, 62-aastane Fritz Stangl. Teda süüdistati vähemalt 400 000 juudi mõrvatalaskmises Treblinka gaasikambrites ajavahemikul 1942—43.

Söja lõpul kadus Stangl jäljetult, kuid mõne aja pärast tuli välja, et tal õnnestus valedokumentide abil välja rännata Brasiiliasse, kus ta töötas Volkswageni tehastes Sao Paulos. Juutide dokumentide-keskuse juhatajal ja Eichmanni-tabajal Simon Weisenthalil õnnestus ka Stangli jälile saada ja Brasiilia valitsus otsustas ta Lääne-Saksamaale välja anda. Tegelikult oli Stangli väimees see, kes oma äia umbes 40 000 Rkr eest Wiesenthalile "maha müüs" — pärast üht põhjalikumat perekonnatüli... Kohtuprotsessil toonitas Stangl oma kaitseks, et ta oli sunnitud jälgima kõrgemalt poolt antud korraldusi, vastasel korral oleks tal endal halvasti läinud. Süüdistajail pole kunagi õnnestunud toestada, et Stangl n.ö. oma kätega oleks kedagi mõrvanud, kuid ta oli Treblinkas perfektne organisaator, kes ehitas välja mõrvalaagri nii, et gaasikambrid olid võimelised likvideerima umbes 18 000 juuti päevas.

NOORTETÖÖ ÜLESANNE

Selle pealkirja juhtkirjas EPL Noortelehes 19. detsembril oli viimases lõikes üks lause trükivea tõttu saanud vastupidise tähenduse. Mainitud lause kõlab õieti: "Noortetöö eestlaste osas peab olema nii üelda "interkonfessionaalne", s.o. kõigepealt üldrahvuslik ja kõiki noori toetav, mis ei tee aga võimatuks, et näit. noortekonverentsidel puudutatakse ka poliitilisi probleeme, niivõrd kui nede puudutavad eesti rahvast ja eestlasi paguluses."

● 70-aastast sünnipäeva tähistas New Yorgi osariigis Freeportis veteranlaarst Hugo M. Tshakkar. Ta on osa võtnud Vabadussõjast Kuperjanovi partisanina. USA-s on ta loomaarstina töötanud tapamaja juhatajana ja liha inspektorina

● Saksamaal sai 100-aastaseks 14. detsembril Katarina Kohlmets.

Prof. Mägiste 70-aastane

Prof Mägiste.

Lundis tähistas 19. detsembril end. E.V. Tartu ülikooli Läänemere soome keelte professor Julius Mägiste oma 70. aasta sünnipäeva.

Selle olulise õppetooli esimeseks täitjaks oli kuulus soome professor Lauri Kettunen, kelle andekaks õpilaseks ja järeltulijaks kujuneski Julius Mägiste. Töötades paguluses Lundi ülikooli juures asutas ta siin soomeugri keelte Seminari, olles selle juhatajaks ning omades soome — ugri keelte isikliku dotsentuuri (mis ainulaadne Rootsis). Ta kujundas Seminari juurde suure ja täieliku raamatukogu, mis sisaldab üle 7 000 köite. Nende hulgas on haruldusi, nagu näit. eesti Piibli esimene trükk.

Sünnipäeva puhul käisid prof. J. Mägiste kodus teda tervitamas esindajad Lundi eesti seltskonna poolt. Nendest pöördus juubilari poole tema koolivend ja sõjaseltsiline Osvald Viirsoo, kes rõhutas juubilari teeneid eesti rahva ja maa vastu alates õppur-sõdurina Vabadussõjast ning hiljem meie silmapaistva rahvusliku teaduse viljelejana. Ta ulatus juubilarile auaadressi kuna kimbu elavaid lilli andis üle fil. kand. Eha Põhl ja seltskonna kingituse Hans Raudsepp.

Mees...

Algus lk. 1

mälestuste kohta arvatakse, et see, mis nüüd läänes mälestustena avaldatakse, on tõeliselt materjal mälestuste kirjutamiseks, ja mitte Hrustshovi mälestused.

Et see materjal oli KGB käsutuses, siis lasti sellest osa müüa vaba maailma ajakirjandusele sensatsiooni tekitamiseks ja valuuta hankimiseks. Shveitsi nädalaleht "Die Weltwoche" küsib koguni, et võib-olla soovib praegune troika mingil põhjusel õigustada Hrustshovi poliitikat ning teeb seda nende "mälestuste" avaldamise kaudu.

See on võimalik, kuid vaevalt usutav. Lisaks arvatakse, et see "manööver" võib seista ühesduses aastal 1971 toimuva parteikongressiga. Kuid kas nii või teisiti: need läänes avaldatavad Hrustshovi "mälestused" teenivad mitte vaba maailma, vaid Nõukogude Liidu KP huvusid.

Lühiteated Ameerikast

● Gallupi-uurimusel selgus, et demokraatliku erakonna liikmetest 33 protsenti sooviksid erakonna presidendikandidaadina näha 1972 a. valimisel senaator Edmund Muskiet, 31 protsendiga oli teisel kohal Edward Kennedy.

● Demokraatidest koosnev enamus Esindajatekoja komisjonis, kes uuris pahempoolsete vaadetega ülemkohtu liikme William Douglase tegusid ja käitumist asus seisukohale, et ei ole alust kohtuniku tagandamise toimingu alustamiseks.

● New Yorgis arreteeriti 6 isikut, nendest 3 naised, kes olid parajasti paigutamas süütepomme ühe panga hoonesse selle süütamiseks. Arreteeritud, kellede hulgas on ka üliõpilasi, kuuluvad riigivastasesse "Weatherman" salaorganisatsiooni.

● Senat otsustas häältega 52:41 lõpetada riigi raha andmise suurtes kõrgustes ja kiiremini kui heli kiirus lendava hiiglasuure transportlennuki väljaarendamiseks. President Richard Nixon taotles tungivalt, et Senat oma otsust muudaks.

Lühiteated Ameerikast

● TÖÖMINISTEERIUM TEATAS, et jõulueelsel ajal oli USA-s 4 milj 600 tuhat isikut tööta, tervelt 5,8 prots. töökõlbuliste arvust ja suurim töötute arv viimase 7 ja poole aasta jooksul.

● RAHVALOENDUSE LÕPLIKE ANDMETE PÕHJAL saavad Esindajatekojas kohti juurde: Kalifornia 5, Florida 3, Colorado, Arizona ja Texas igaüks ühe; kaotavad kohti: New York ja Pennsylvania 2, Alabama, Iowa, Ohio, Põhja-Dakota, Tennessee, Lääne-Virginia ja Wisconsin igaüks ühe.

● AMEERIKA TEADETEAGENTUUR UPI teatas Londoni ajalehe "The People" järgi, et USA senaator Edward Kennedy, kes oli üks ametlikke esindajaid president de Gaulle matusel, olevat matuseöö veetnud ööklubis koos lahutatud Itaalia printsessi Maria Piaga. Kennedy eitab seda.

Mida ütles zhürii stipendiaatide kohta

Eesti Päevaleht teatas tööstipendiumide jagamisest Eesti Kirjanike Kooperatiivi 20 aasta juubeli puhul eesti kirjanikele donaatorilt, kes oli soovinud anonüümseks jääda. Zhürii, kuhu kuulusid kirjandusteadlane ja kirjandusarvustaja Helmi Eller (Rootsi), mag. phil. Mall Jürma (USA), dr. phil. Alfred Kurlents (Kanada) ja kriitik Juhan Viidang (Austraalia), on motiveerinud stipendiume üksikute autorite puhul järgmiselt:

ARVO MÄGI on andekas eksperimenteerija ja romaanikompositsiooni uuendaja. Tema ainestik on üllatavalt laiahaardeline ja tüüpiderikas. Alates kiuslevast popsist iseseisvusaegses Eestis ja lõpetades loova kunstnikuga kuskil Lääne-Euroopas oskab ta elavat hingeõhku sisse puhuda kõigi rahvakihtide esindajaile nii ruumi kui ka aja mõõtmeis. Ta kujutab realistina tavalise inimese olulisemaid probleeme — vahekordi teistega, olukordade survet, isiklike tungide sundust.

AUGUST MALK on meie produktiivsemaid proosakirjanikke, kes juba kodumaal võitis tunnustuse mere- ja rannaromaanidega. Ta on suurepärane sündmuste kirjeldaja, põnevusintriigide kujundaja ja inimtüüpide elustaja. Paguluses on ta mereteemale leidnud uusi lähtekohti,avaldanud psühholoogilisi novelle ja isikuromaane, mis on huvitavad oma elufilosoofia ja hingeelu süvendatud analüüsi poolest ja kus esile kerkib inimene oma nõrkustes ja suuruses.

KARL RISTIKIVI on teravapilguline miljöö ja inimese kujutaja. Paguluses on ta loonud sarja kõrge väärtusega ajaloolisi romaane, milledes ta analüüsib ajajärgu vaimu ja ideid. Tema "Rõõmulaul" on meie kirjanduse üldperspektiivis parimaid selles liigis aga see on ühtlasi ka esmaklassiline kunstnikuromaan. Romaaniga "Hingede öö" tõi ta uusi suundi eesti kirjandusse, kujutades sügavalt läbituntud nägemuslikus allegoorias kaasaegset pahupidi pööratud maailma ja selles ekslevat paguluskuju. Tema tõusutee jätkub üllatusi toovas suunas.

VALEV UIBOPUU on tugev niihästi miljöö kui ka inimese kujutamises, erapooletu ja aus psüühiliste sügavuste loodija. Oma viimaseaegseis juurdleva loomuga teoseis kujutab ta üksikisiku irdumist tänapäeva ühiskonnast, kus humanistlikud tõed peavad taganema hingetu materialismi ees. Tema staatiline kiretu sõnastusstiil äratab usaldust. Tema romaan "Neli tuld" on oma käsitluslaadilt esimesi moodsa ülesehitusega romaane paguluses.

BERNARD KANGRO on paguluses silmapaistvaim luuletaja ja kirjanik, kes pälviks kõrgeimat hinnet mitmel alal. Ta väljendab oma mitmekesiseid teemasid ja vahelduvaid meeleolusid hämmastavalt pildirikkas stiilis ja kõiki luulevorme suveräänselt valitsevas tehnikas. Oma kiindumusega lüürilis-traagiliselt tunnetatud Eesti loodusesse, maa ja rahva saatusesse on Kangro eestilisim luuletaja selle sõna parimas mõttes.

KALJU LEPIK on uuenduslikem, oma näo ja ilmega luuletaja. Ta on värskendanud eesti luulet aktuaalsete teemadega, isikupärase visuaalse sümboolikaga ja sünteesi loomisega moodsate ja rahvalauluiste vormielementide vahel. Patriootilisele luulele on ta lisanud uusi motiive.

HELGA NÕU, noorema generatsiooni tähelepandavaim romaani- ja novellikirjanik, on oma lasteraamatuis intelligentselt ja peene huumoriga kujutanud lapsi nende endi igapäevases miljöös, milles aga ei puudu võimalused ime- ja salapärasteks avastusteks ning seiklusteks. Ka on tema enese teostatud illustratsioonid värvikad ja toredasti elavad, olles lisapanuseks ta elavale jutustamisviisile ja kaasaegsele temaatikale.

Komitee kasvatuspäev toimub Stockholmis

Eesti Komitee Kooli- ja noortetoimkonna poolt korraldatakse aastavahetusel teine kasvatuspäev Stockholmis. Kasvatuspäev toimub laupäeval, 2. jaanuaril 1971 Margaretakooli piduruumides, Ad. Fredriks Kyrkog. 10. Kasvatuspäev algab kl. 12 päeval ja selle avab Eesti Komitee Kooli- ja noortetoimkonna esimees fil.dr. Joh. Ungerson. Järgneb ettekanne dr. Maria Kleitsmanilt emotsionaalseist reaktsioonidest.

Teisena kõneleb fil.kand. Priit Levol kuidas lahendada konflikte laste ja lastevanemate, noorte ja noortejuhtide ning õpilaste ja õpetajate vahel.

Pärast läbirääkimisi on teelaud võileibadega. Pärast vaheaega refereerib prof. Els Oksaar kuidas õpetada lastele eesti keelt võõrkeelses ühiskonnas ja kaksikkeelses kodus.

Lõpuks esitab ülevaate fil.dr. Joh. Ungerson eesti koolidest, suvikodudest ja noorteorganisatsioonidest.Sellele järgnevad läbirääkimised poole tunni kestel ja kasvatuspäeva lõppsõna on ette nähtud koolijuhataja Udo Juuno poolt.

Kasvatuspäevast võivad kõik asjasthuvitatud osa võtta, eriti teretulnud on kõik lastevanemad, õpetajad ja noortejuhid. Osavõtt kasvatuspäevast on tasuta, kaasaarvatud teelaud.

Kl. 17 algab sealsamas Eesti Komitee jõulupuu, kuhu on palutud osa võtma Eesti Komitee külalistena ka kõik kasvatuspäevast osavõtjad.

Kasvatuspäevast ja jõulupuust osavõtjail palutakse registreerida hiljemalt teisipäeval 29. detsembril Eesti Komitees (telefonid 11 59 78 või 21 54 80).

Eesti Päevalehe tellimine uueks aastaks avatud

Eesti Päevaleht ilmub 1. jaanuarist alates kaks korda nädalas.Tellimishinnad on järgmised:

Aastatellimine	kr. 129:—
Termin (4 kuud)	kr. 45:—
Kuutellimine	kr. 12:—

Tellimine toimub senises korras, kusjuures senistele tellijatele saadetakse välja sissemaksukaardid uuele, alandatud tellimishinnale. Uutel tellijatel tuleb tellimishind maksta, nagu senini, Eesti Päevalehe postgirole nr. 28650 või teatades talitusele, tel. 08/21 84 46, postiaadress: Eesti Päevaleht, Box 16 320, Stockholm 16

Pidage rahvuslikku kontakti eesti eluga, kaasmaalastega ja kultuuriga ning kõigega, mis eestlasi huvitab, meie rahvusliku häälekandja kaudu

EESTI PÄEVALEHT